РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента Івкіна Володимира Миколайовича на дисертацію Саченка Костянтина Сергійовича *«Формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту»,* подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Тема дисертації К. С. Саченка є актуальною й соціально значущою, причому її актуальність має виразний психологічний вимір. Здоров'я сучасна наука тлумачить не лише як фізичний, а і як психологічний конструкт – систему цінностей, мотивів, установок і рефлексивних умінь, що опосередковують реальну поведінку особистості. Саме тому центральна проблема, яку порушує здобувач, – розрив між знаннями про здоров'я та здоров'язбережувальною поведінкою вихованців – за своєю природою є психологічною: вона стосується мотиваційно-ціннісної сфери та саморегуляції, а не лише поінформованості. Особливої гостроти проблема набуває в середовищі дитячо-юнацького спорту, де інтенсивні навантаження, змагальний стрес і ціннісне напруження між «здоров'ям» і «результатом» створюють ризики емоційного вигорання, перетренованості та передчасної спеціалізації.

Додаткової ваги темі надають безпрецедентні психоемоційні виклики воєнного часу – тривожність, травматизація, вимушене переселення дітей, необхідність працювати в умовах повітряних тривог. Звернення автора до цих питань робить дослідження не лише педагогічно, а й психологічно на часі, а відтак цілком відповідним науковим інтересам рецензента.

Наукова новизна та обґрунтованість результатів. Наукова новизна результатів дисертації є достатньою й належно аргументованою. Уперше розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту, що становить цілісну, ієрархічно організовану, динамічну педагогічну систему й складається з цільового, методологічно-концептуального, змістового, технологічно-

процесуального і діагностично-результативного блоків; конкретизовано поняття «здоров'язбережувальна компетентність вихованця дитячо-юнацької спортивної школи» як інтегральну динамічну особистісну якість, що формується в процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності в системі позашкільної освіти спортивного профілю та відображає здатність і готовність вихованця усвідомлено зберігати, зміцнювати й відтворювати власне фізичне, психічне, соціальне і духовне здоров'я в умовах навчально-тренувальних навантажень, спортивної конкуренції та сучасних соціокультурних викликів через систему сформованих цінностей, знань, умінь, навичок і досвіду здоров'язбережувальної діяльності; розкрито структуру здоров'язбережувальної компетентності вихованця дитячо-юнацької спортивної школи, яка містить взаємопов'язані компоненти та обґрунтовано критеріально-діагностичну систему її вимірювання; визначено й обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців ДЮСШ.

Уточнено теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл на основі компетентнісного підходу, у частині обґрунтування педагогічного потенціалу ігрових видів спорту та диференціації засобів його реалізації за видовою специфікою.

Набули подальшого розвитку форми, методи та засоби формування здоров'язбережувальної компетентності засобами ігрових видів спорту, зокрема метод модифікованих ігор малих складів, профілактичні розминкові протоколи, тренінги психологічної саморегуляції, а також положення щодо екстраполяції міжнародного досвіду функціонування спеціа лізованих закладів спортивної підготовки до української системи ДЮСШ.

Науковий апарат дослідження побудовано коректно: мета, об’єкт, предмет і чотири завдання логічно узгоджені між собою. Обґрунтованість положень забезпечено застосуванням комплексу методологічних підходів (компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного, середовищного, інтегративного) та адекватним добором методів дослідження (теоретичних, емпіричних, педагогічного експерименту, моделювання й методів математичної статистики).

Обґрунтованість наукових положень і достовірність результатів забезпечено методологічною коректністю дослідження, репрезентативністю вибірки (408 учасників) та ретельно дібраним діагностичним інструментарієм, який пройшов психометричну перевірку (експертний аналіз, пілотаж, тест-ретест, внутрішня узгодженість за α-Кронбахом понад 0,75). Достовірність висновків підтверджено методами математичної статистики та поєднанням кількісного й якісного аналізу.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація має чітку структуру, логічно побудована і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та додатків. У першому розділі здобувач ґрунтовно розкрив теоретичні засади проблеми, приділивши належну увагу психолого-педагогічним особливостям вікових етапів, аксіологічним вимірам здоров'я та засадам суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що узгоджується з гуманістичною традицією в психології. Схвально, що виховний потенціал командних ігрових видів спорту проаналізовано через призму соціальної природи взаємодії, розвитку характеру та впевненості (зокрема, спираючись на модель «4С»). Однією з найсильніших складових розділу є компаративний аналіз міжнародного досвіду, за результатами якого виокремлено п'ять типів організаційних моделей спеціалізованих закладів спортивної підготовки й обґрунтовано перспективні напрями екстраполяції зарубіжного досвіду до української системи ДЮСШ. Цей фрагмент має самостійну наукову цінність.

У другому розділі обґрунтовано критеріально-діагностичну систему, у якій психологічно змістовними є мотиваційно-ціннісний і рефлексивно-оцінний критерії. Заслуговує на увагу добір психодіагностичного інструментарію – модифікованої методики ціннісних орієнтацій М. Рокіча, опитувальника комунікативних та організаторських схильностей, а також оригінальний прийом вимірювання рефлексії через зіставлення самооцінки вихованця й експертних оцінок тренера. Психологічно показовим є результат констатувального етапу: найнижчий рівень зафіксовано саме за рефлексивно-оцінним і діяльнісно-практичним компонентами, що емпірично унаочнює класичний для психології розрив між установкою та поведінкою.

У третьому розділі висвітлено реалізацію моделі, змістове ядро якої становлять психологічно орієнтовані компоненти – тренінги психологічної

саморегуляції «Стрес у грі», вправи «Антистрес» під час тайм-ауту, щоденники самоконтролю та рефлексії, а в умовах воєнного стану – заходи психоемоційної реабілітації дітей-переселенців, формування резильєнтності та психологічної підготовки до дій в умовах повітряної тривоги. Отримано статистично значущу позитивну динаміку в експериментальних групах за всіма компонентами, узгоджену зі зниженням травматизму та покращенням функціонального стану вихованців. Позитивно, що в додатках вміщено застереження про неприпустимість підміни фахової психологічної допомоги, що свідчить про відповідальне ставлення автора до психологічно вразливого контингенту.

Теоретичне і практичне значення результатів. Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні наукових уявлень про сутність, структуру й педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності саме в системі позашкільної освіти спортивного профілю, а також про психолого-педагогічні механізми формування ціннісного ставлення до здоров'я, саморегуляції та рефлексії юних спортсменів. Практична цінність є вагомою: розроблено та апробовано конкретні методичні компоненти й практичні рекомендації для адміністрації ДЮСШ, тренерів-викладачів, вихованців і батьків. Результати впроваджено у навчально-тренувальний процес п'яти закладів позашкільної освіти спортивного профілю, що підтверджено відповідними довідками, і можуть бути використані в практиці ДЮСШ, у роботі спортивних і практичних психологів, у системі підвищення кваліфікації тренерсько-викладацьких кадрів та у професійній підготовці фахівців фізичної культури і спорту.

Повнота опублікування результатів та апробація. Основні результати дослідження достатньо повно відображено у 7 публікаціях автора (3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 розділ колективної монографії, 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій) та апробовано на низці всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій упродовж 2023–2026 рр. Список використаних джерел є сучасним, містить значну частку іноземних праць. Ознак порушення принципів академічної доброчесності не встановлено, заслуговує на схвалення прозоре декларування автором допоміжного використання інструментів штучного інтелекту з чітким прийняттям відповідальності за остаточний текст.

Зауваження та дискусійні положення. Загалом високо оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити низку зауважень і побажань, що мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

1. Застосування методики ціннісних орієнтацій М. Рокіча, розробленої для дорослих, до вихованців віком від 10 років потребує чіткішого обґрунтування вікової придатності та опису внесених модифікацій, оскільки здатність до ранжування абстрактних термінальних цінностей у молодшому підлітковому віці є обмеженою.
2. У третьому розділі наведено багато програм, тренінгів, щоденників, пам’яток, коміксів, казок. Це робить текст дещо переобтяженим для читання як дисертації. Доцільно було би частину матеріалу винести в окремий методичний посібник або додатки з мінімальним описом у основному тексті.
3. Психологічні конструкти «резильєнтність», «емоційне вигорання», «психоемоційна виснаженість» уведено на змістовому рівні, проте їх не виміряно психологічними методиками у динаміці. Доцільно було б передбачити пряме оцінювання резильєнтності до і після впливу.
4. Позитивно оцінюючи інтеграцію цифрових засобів (фітнес-трекерів, мобільних застосунків, відеоаналізу) у навчально-тренувальний процес ДЮСШ, зауважимо, що поза увагою здобувача залишилися супутні ризики їх застосування в роботі з неповнолітніми: формування надмірної залежності від гаджетів, обмеженість доступу для дітей із соціально вразливих категорій та проблема конфіденційності зібраних даних про здоров'я. Ці застереження варто було би відобразити в тексті.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не спростовують основних результатів дослідження й можуть слугувати орієнтирами для подальших наукових розвідок автора.

Висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам. Дисертація К. С. Саченка «Формування здоров’язбережувальної компетентності вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл засобами ігрових видів спорту» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати й розв’язує актуальне завдання, вагоме для педагогічної та психологічної теорії й практики. Робота відзначається

актуальністю, методологічною коректністю, науковою новизною та практичним значенням. За змістом, обсягом, рівнем обґрунтованості й достовірності результатів дисертація відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44), а її автор Саченко Костянтин Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», кандидат психологічних наук, доцент

Володимир ІВКІН